
УДК 159.(075)

І. О. ВІДЕНЄСВ,

*кандидат психологічних наук, доцент,
доцент кафедри соціології та психології
факультету права та масових комунікацій
Харківського національного університету внутрішніх справ*

ОСОБИСТІСНІ ТРАНСФОРМАЦІЇ І ДЕФОРМАЦІЇ ЦІННІСНО-СМИСЛОВОЇ СФЕРИ СПІВРОБІТНИКІВ ПІДРОЗДІЛІВ ГРОМАДСЬКОЇ БЕЗПЕКИ

Визначено найбільш суттєві ціннісно-сміслові бар'єри як індивідуальні перешкоди у професійній самореалізації та показано способи їх подолання в реальній практиці діяльності співробітників підрозділів громадської безпеки органів внутрішніх справ, виявлено найістотніші відмінності в готовності до професійної діяльності як ціннісно-сміслові установки у співробітників підрозділів громадської безпеки в умовах різного професійного регламенту і професійного стажу, показано залежність самореалізації від професійно-сміслових установок і ціннісних орієнтацій.

Ключові слова: підрозділи громадської безпеки, ціннісно-смістова сфера, професійна діяльність, особистісні трансформації.

Videneev, I.O. (2015), "Personal transformations and deformations of valuable and semantic sphere of the personnel of public order departments" ["Osobystisni transformatsii i deformatsii tsinnisno-smyslovoi sfery spivrobotnykiv pidrozdiliv hromadskoi bezpeky"], *Pravo i Bezpeka*, No. 2, pp. 182–185.

Постановка проблеми. У даний час проблема розвитку і використання людського потенціалу розглядається в новому аспекті. Більш

високі вимоги ставляться до самостійності, креативності, ініціативності та підприємливості людини в усіх сферах життя, що викликано

змінами, які відбуваються в суспільстві. Людина входить в життєвий світ, картина якого змінюється надзвичайно швидко. У межах життя одного покоління глибоко перетворюються економіка і технології, політичні пріоритети, соціокультурні відносини і світоглядні засади. Однак стрімка динаміка соціально-економічної ситуації множить і загострює різноманітні кризові явища, які проникають в різні життєві контексти (сімейні, референтні, професійні), загострюючи внутрішні протиріччя між особистістю і зовнішнім оточенням, породжуючи особистісні трансформації. Проблема впливу професійної діяльності на особистісні особливості професіонала на різних етапах набуває нових трактувань.

Аналіз останніх досліджень та публікацій.

Як показують дослідження, кожна професія становить до особистості свої вимоги, тим об'ємніші і нагальніші, чим складніший і відповідальніший її зміст, чим більше сама специфіка цієї діяльності залежить від соціально-економічної та політичної ситуації в суспільстві. Водночас сама професійна діяльність, будучи значущою для людини, робить помітний вплив на її ціннісні орієнтири, смисложиттєві установки, мотиви діяльності (І. В. Абакумова, К. О. Абульханова-Славська, Б. Г. Ананьев, Л. І. Анциферова, О. Г. Асмолов, О. М. Бандурка, С. П. Бочарова, Л. М. Балабанова, О. О. Бодальов, А. О. Деркач, О. В. Землянська, Н. Е. Мілорадова, В. С. Медведев) [1].

На підставі аналізу наукових джерел виявлено, що особливий інтерес викликають проблеми особистісних трансформацій і деформацій, які обумовлені професійною діяльністю. При всьому різноманітті робіт у цій галузі дотепер спостерігається невпевненість у трактуванні найбільш базових понять проблеми. Так, категорія «особистісні трансформації» найчастіше трактується або з позицій деструктивних змін (наприклад аддикції, стрес, нарцисизм), або стосовно реабілітаційно-корекційної проблематики. «Найбільш повне позитивне трактування цей термін отримує в горизонті феномена темпоральності, який відрізняється від лінійного, дискретного фізичного часу і являє собою перетворення структури, формації особистості (в тому числі смислової) з однієї форми існування в іншу форму існування за допомогою перетворюючої транзитної роботи» (М. Ш. Магомед-Емінов) [2]. Це визначення дозволяє вийти на нові напрями в дослідженні особистісних змін у різних професійних контекстах, не тільки

розглянути особистісні трансформації з позиції регресії і негативних змін, але й зрозуміти, як у професійному контексті особистість стає більш стійкою, цілеспрямованою і самореалізованою.

До речі, у сучасній психологічній науці сформовано новий науковий напрям, який, розглядаючи це питання, допомагає і виявити, як саме професійний контекст впливає на особистісний, не тільки руйнуючи і деформуючи його, але й стимулюючи розвиток ціннісних інтенцій особистості. Такий похід дозволяє здійснити аналіз ціннісно-сислового змісту професійної діяльності і динамічних складових її мотивації, виявити специфічні особливості смислової сфери особистості саме у професійному контексті, з позиції позитивних придбань і негативних втрат [3]. При цьому ціннісно-сисловий зміст професійної діяльності найбільш виразно виявляється в самореалізації, найважливішим показником якої в нашій роботі ми розглядали як міру задоволеності людини процесом своєї праці (Р. А. Зобов, В. Н. Келасев).

Мета статті – виявлення особистісних трансформацій співробітників підрозділів громадської безпеки на різних рівнях професійної самореалізації, а так само розгляд особистісних особливостей в єдності динамічних і змістовно-сислових складових ціннісно-сислової сфери та виявлення генезису професійних труднощів як ціннісно-сислових бар'єрів у процесі самореалізації в роботі співробітників підрозділів громадської безпеки ОВС.

Виклад основного матеріалу. Для вивчення динаміки трансформацій ціннісно-сислової сфери співробітників підрозділів громадської безпеки в роботі використовувалося кілька груп методів. Діагностика була організована за допомогою так званих непрямих і прямих методів вивчення ціннісно-сислової сфери особистості дорослого. Непрямі методи включали анкетування та експертне оцінювання. Психологічна складова діагностики ціннісної сфери була орієнтована на прямі методики діагностики мотивації професійної діяльності, ціннісні і смисложиттєві орієнтації. Використовувалися стандартизовані опитувальники (СЖО, Ціннісні орієнтації – опитувальник М. Рокича). Самооцінка випробовуваних досліджувалася за допомогою двох методик – «Методики визначення рівня загальної самооцінки» (розробленої Г. М. Казанцевим) і методики «Базові (ядерні) прагнення особистості» (розробленої О. І. Мотковим).

Теоретична і практична частини дослідження проводилися кількома етапами:

1 етап – пошуково-теоретичний. Він включав аналіз психологічних та юридичних джерел з проблеми дослідження. На цьому етапі було виділено проблему, сформульовано цілі та завдання дослідження, розглянуто методологічні й теоретичні підходи до проблеми самореалізації з позицій професійного вибору та професійної спрямованості особистості в умовах специфічного контексту діяльності, орієнтованого на підтримку правових норм взаємодії громадян і держави, сформовано інструментарій, розроблено анкети, відібрано діагностичні методики, визначено загальну логіку і деталізовано програму дослідження.

2 етап – діагностико-експериментальний. На цьому етапі було проведено порівняльно-діагностичний аналіз особистісних трансформацій на різних етапах професійної самореалізації співробітників підрозділів громадської безпеки з різним регламентом роботи і професійним стажем, розроблено та апробовано програму подолання ціннісно-смилових бар'єрів у професійній діяльності. Розроблено модель психологічного супроводу та корекції трансформацій ціннісно-смилової сфери співробітників підрозділів громадської безпеки.

3 етап – описово-підсумковий. Він дав можливість узагальнити теоретичні та емпіричні матеріали про особистісні трансформації і виявити генезис професійних труднощів як ціннісно-смилових бар'єрів у процесі самореалізації в роботі співробітників підрозділів громадської безпеки, описати критерії та характеристики психологічної готовності до роботи в підрозділах громадської безпеки.

Динаміка трансформацій особистісної сфери співробітників підрозділів громадської безпеки на різних рівнях професійної самореалізації виявляється у вигляді стійких смисложиттєвих стратегій, що забезпечують можливість переживати досвід зв'язків зі світом в контексті професійної діяльності як стійке ставлення, що включає в себе суб'єктивне відчуття джерела власного досвіду (прийняття рішення, відповідальність, виділення значущих професійних перспектив) [4]. Трансформації ціннісно-смилової сфери особистості включають в себе змістовно-смилові та динамічно-мотиваційні зміни, а також зміни внутрішніх зв'язків і відносин між різнорівневими компонентами і параметрами, що визначають рівень особистісної стійкості і професійної надійності співробітників підрозділів громадської безпеки. Стратегії тра-

нсформацій ціннісно-смилової сфери можна типологізувати як позитивні, що забезпечують високий рівень професійної самореалізації, і як кризові, що ведуть до деформацій і навіть регресу у відносинах з оточуючими людьми та громадськими (соціальними) структурами:

– співробітники з позитивними стратегіями орієнтовані у своїх смисложиттєвих устремліннях на саморозвиток, відрізняються найбільшою структурованістю і послідовністю в ситуаціях особистісного вибору. Вони продуктивні в знаходженні проміжних смислів своїх дій, їм властива активна і просоціальна світоглядна позиція ($r = 0,3$; $p < 0,01$).

– кризові стратегії обумовлені наявністю ціннісно-смилових бар'єрів, які виникають у процесі професійної діяльності, перешкоджаючи самореалізації особистості в цьому найважливішому життєвому контексті. До об'єктивних (інтерперсональних) чинників належать регламент професійної діяльності (було виявлено, що у дільничних та співробітників ДПС він різний) і професійний стаж ($r = 0,4$; $p < 0,01$).

– із суб'єктивних факторів найбільш значущими є: рівень розвитку смислової сфери самого співробітника ($r = 0,4$; $p < 0,001$), особливості його професійної мотивації ($r = 0,4$; $p < 0,001$), ціннісні орієнтації ($r = 0,3$; $p < 0,05$) і загальна спрямованість особистості ($r = 0,383$; $p < 0,01$). При цьому істотним є спрямований вплив з боку професійного оточення, орієнтований на формування відповідних смислових установок як найважливішого каталізатора інтроспективних потреб і, як наслідок, тих його смислових інтенцій, які виводять, з часом, особистість на рівень самореалізації, у формі потреби в саморозумінні ($r = 0,278$; $p < 0,05$), рефлексії ($r = 0,3$; $p < 0,05$), самооцінці ($r = 0,2$; $p < 0,05$) під час аналізу успіхів і невдач у процесі професійної діяльності.

Найбільш часто ціннісно-смилові бар'єри виникають у зв'язку з відсутністю рефлексії ($r = 0,4$; $p < 0,001$) і труднощами у вербалізації самоставлення та екстраполяції особистісного сенсу в новій професійно незвичайній ситуації. Ці бар'єри виявляються в ускладненій смисловій актуалізації співвіднесення зовнішнього об'єкта діяльності з внутрішньою потребою, неможливістю суб'єктивного перенесення смислового змісту однієї ситуації в інші професійні умови.

Висновки. В рамках психологічного дослідження показано трансформації ціннісно-смилової сфери, які ініціюють особистісні зміни залежно від соціокультурної реальності,

рівня самореалізації та перспектив професійного зростання. Основними психолого-педагогічними шляхами підвищення ефективності проведення психологічної підготовки співробітників підрозділів громадської безпеки та успішного формування психологічної підготовленості виступають: удосконалення керівництва психологічною підготовкою; деталізація пла-

нування психологічної підготовки; підвищення уваги до організації та методики проведення занять з психологічної підготовки; облік і адекватна оцінка результатів, що досягаються; кадрове забезпечення психологічної підготовки; поліпшення матеріально-технічної бази психологічної підготовки співробітників підрозділів громадської безпеки ОВС.

Список використаних джерел

1. Бандурка А. М. Психология управления / А. М. Бандурка, С. П. Бочарова, Е. В. Землянская. – Харьков : Фортуна-пресс, 1998. – 464 с.
2. Магомед-Эминов М. Ш. Деятельностно-смысловой подход к психологической трансформации личности : автореф. дис. ... д-ра психол. наук : 19.00.01 [Електронний ресурс] / Магомед-Эминов Мадрудин Шамсудинович. – М., 2009. – Режим доступу: http://dibase.ru/article/27072009_magomedeminovmsh/4.
3. Абакумова И. В. Обучение и смысл: смыслообразование в учебном процессе (психолого-дидактический подход) / И. В. Абакумова. – Ростов н/Д : Изд-во Ростов. ун-та, 2003. – 168 с.
4. Асмолов А. Г. Психология личности / А. Г. Асмолов. – М. : МГУ, 1990. – 367 с.

Надійшла до редколегії 18.08.2015

ВИДЕНЕЕВ И. А. ЛИЧНОСТНЫЕ ТРАНСФОРМАЦИИ И ДЕФОРМАЦИИ ЦЕННОСТНО-СМЫСЛОВОЙ СФЕРЫ СОТРУДНИКОВ ПОДРАЗДЕЛЕНИЙ ОБЩЕСТВЕННОЙ БЕЗОПАСНОСТИ

В исследовании определены наиболее существенные ценностно-смысловые барьеры как индивидуальные препятствия в профессиональной самореализации и показаны способы их преодоления в реальной практике деятельности сотрудников подразделений общественной безопасности органов внутренних дел, выявлены наиболее существенные различия в готовности к профессиональной деятельности как ценностно-смысловой установки у сотрудников милиции общественной безопасности в условиях разного профессионального регламента и профессионального стажа, показана зависимость самореализации от профессионально-смысловых установок и ценностных ориентаций, личностные трансформации.

Ключевые слова: подразделения общественной безопасности, ценностно-смысловая сфера, профессиональная деятельность.

VIDENEEV I. O. PERSONAL TRANSFORMATIONS AND DEFORMATIONS OF VALUABLE AND SEMANTIC SPHERE OF THE PERSONNEL OF PUBLIC ORDER DEPARTMENTS

The objective of the article is to reveal personal transformations of the personnel of public order departments at various levels of professional fulfillment, as well as consideration of personal characteristics in the unity of the dynamic and content and semantic components of valuable and semantic sphere and identification of the genesis of professional difficulties as valuable and semantic barriers in the process of self-realization within the activities of the personnel of public order departments.

It is indicated that professional activity, including the specificity of the activity of public order police, causes a personal transformations, which significantly affect the characteristics of professional self-realization. Dynamics of transformations of personal sphere of public order police officers at various levels of professional fulfillment is manifested in the form of stable sensitive life strategies, providing an opportunity to experience relations with the world in the context of professional activity as a stable relationship, which includes the subjective feeling of the source of the own experience (decision-making, responsibility and allocation of significant professional prospects).

The author of the study has identified the most significant valuable and semantic barriers as individual obstacles to the professional fulfillment and has shown the ways of their overcoming in the actual practice of the personnel of public order departments within internal affairs agencies; the author has revealed the most significant differences in readiness for professional work as a valuable and semantic setting of the personnel of public order in the conditions of different professional regime and professional experience; the author has highlighted the dependence of self-realization on professional and content attitudes and values.

Keywords: public order departments, valuable and semantic sphere, professional activity, personal transformations.